

9. LICENTIAATSVERHANDELINGEN.

ONDERNEMINGSRADEN EN SOCIALISTISCHE ARBEIDERSBEWEGING.

Bij het samenstellen van mijn licentiaatsverhandeling over de "Geschiedenis van de ondernemingsraden in België (1945-1967)", bestond de hoofdbrok van het bronnenmateriaal uit een massa syndikale en patronale periodieken en documenten. Hierna volgt een beknopt overzicht van de onderzoeksresultaten m.b.t. de relatie ondernemingsraden (OR) - socialistische arbeidersbeweging.

Voor het hiervoor onderzochte bronnenmateriaal konden we enkel terecht bij het AMSAB, wat het grote belang van een dergelijke "onderneming" voor de historiografie van de arbeidersbeweging nogmaals illustreert.

Hoewel de werking van de meeste OR jarenlang in alle stilte verliep, hebben vanaf 1950 vele tienduizenden "kleine" syndikalistes als afgevaardigden in de OR gezeteld. De evolutie van de OR vormde echter steeds een vergeten hoofdstuk in de geschiedenis van de arbeidersbeweging. Nochtans maakt de werking van deze paritaire overlegorganen een belangrijk aspect van het "alledaagse" in de vakbeweging uit. Het vormen en dokumenteren van de afgevaardigden en het begeleiden van hun actie in de OR stelde de vakbeweging voor een immense taak. Voor velen betekende de kandidaatstelling voor de OR het begin van een actief syndikaal leven. De vakbeweging zelf won er een groot aantal militanten bij. Op ondernemingsvlak werd de syndikale aanwezigheid stevig uitgebouwd. Tenslotte had het denken en diskussiëren over structuurhervormingen, economische democratie, arbeiderskontrolle, medebeheer of zelfbeheer, zijn belang in de ontwikkeling van de economische doktrine van de vakbeweging.

Arbeiderskontrolle of sociaal pakt ?

In 1920 lanceerde de Syndikale Kommissie (de voorloper van het ABVV), een kampagne rond het "arbeiderstoezicht". Tijdens een syndikale week

te Morlanwelz in september 1921 pleitte H. de Man voor een "demokratie toegepast op de inrichting van het economisch leven", voor het beheer van de onderneming "door allen die er in arbeiden". Louis de Brouckère stelde voor op ondernemingsvlak de zgn. "bedrijfsraden" op te richten. Deze raden zouden toezicht moeten houden op de toepassing van de kollektieve arbeidsovereenkomsten in de ondernemingen. Ook zouden ze meewerken bij het doorvoeren van rationalisaties en bij de verhoging van de produktiviteit. Tenslotte zouden de bedrijfsraden "kijkrecht" krijgen in de boekhouding om de volledige financieel-economische toestand van de onderneming te kennen. De Brouckère dacht eveneens aan "arbeiderskommissarissen", waaronder ook deskundigen van buiten de onderneming, om dit "kijkrecht" te verzekeren. De Brouckère meende dat het arbeiderstoezicht zich geleidelijk moest ontwikkelen totdat de economische democratie en het socialistisch einddoel zouden bereikt worden.

Het "arbeiderstoezicht" verdween in 1924 van de syndikale agenda en zou pas tijdens W.O.II opnieuw opduiken. In het Luikse pleitte de illegale vakbeweging rond André Renard toen voor een vorm van arbeiderskontrole in de ondernemingen, als voorbereidende fase op het medebeheer dat beschouwd werd als een effectief medebesikkingsrecht over de geproduceerde goederen. In een eerste fase eiste Renard onder meer het toezicht op de aanwervingen en afdankingen, kijkrecht in de boekhouding, paritaire besprekingen met de direktie over alle aspecten van de arbeidsorganisatie en het (zelf)beheer van de sociale werken. Terzelfdertijd leidden besprekingen tussen syndikale en patronale leiders op 24.4.1944 tot het zgn. "Sociaal Pakt", een voorafbeelding van de na-oorlogse sociale politiek, waarbij steeds zou gestreefd worden naar sociale vrede en samenwerking. Het "Pakt" voorzag een soort personeelsafvaardiging op ondernemingsvlak, die slechts een bemiddelende bevoegdheid tussen direktie en personeel toebedeeld kreeg. Van socialistische zijde waren o.a. Bondas, Delsinne, Lapaille, Van Acker en Major bij de besprekingen betrokken.

Medebeheer in de ondernemingen : vorm van samenwerking of anti-kapitalistische structuurhervorming ?

In 1945 eiste het jonge ABVV fundamentele structuurhervormingen; de OR zouden de basis van een drieledige organisatie van de economie uitmaken. Parallel daarmee werd de instelling van bestendige syndikale

afvaardigingen geëist, die onder meer de aktiviteit van de OR dienden te controleren. Links in het ABVV beschouwde A. Renard het medebeheer als een effectieve deelname aan het economisch beheer, als een werkelijke halvering van het patronaal gezag. Door structuurhervormingen zou het kapitalistisch systeem "georganiseerd" worden, waardoor het uiteindelijk zou ophouden te bestaan.

Begin 1946 werkte de Algemene Paritaire Raad, op verzoek van de regering Van Acker, een voorontwerp van wet op de OR uit. Daarbij gingen de patronale vertegenwoordigers echter herhaaldelijk dwarsliggen. Het ABVV besloot op twee paarden te wedden en vroeg tijdens de Nationale Arbeidskonferenties in 1946 zowel een statuut voor de syndikale afvaardiging als de oprichting van OR. Voor deze laatste eiste men o.m. het recht op regelmatige informatie over de toestand van de onderneming, een rechtstreekse controlebevoegdheid op de verdeling van de winsten en een onrechtstreekse controlebevoegdheid op de boekhouding door aanduiding van een rekenkommissaris.

Een op 25.6.1946 door minister van arbeid Troclet neergelegd wetsontwerp op de OR, diende wegens de grote meningsverschillen tussen BSP en CVP te worden herwerkt. De OR werden in het ontwerp opgevat als samenwerkingsorganen, waarbij het patronaal gezag onaangetast werd gelaten. P. Finet, algemeen sekretaris ABVV, eiste voor de OR werkelijke beslissingsbevoegdheid en het recht op juiste financiële informatie door de aanstelling van rekenkommissarissen. Wanneer we de ABVV-voorstellen voor de OR en voor de syndikale afvaardiging samenvoegen, komen we tot volgend geheel :

- beheer door de arbeiders van de sociale werken van de onderneming;
- effectief medebeheer in de inwendige technische en sociale organisatie van de onderneming;
- controle op het financieel beheer.

Algemeen worden de structuurhervormingen echter voorgesteld als tussenfase naar de socialisatie van produktiemiddelen; "voorlopig" zou het ABVV binnen het kapitalistisch systeem blijven werken.

Moeizaam naar een kompromis over de OR : de vakbeweging "met een kluitje in het riet" gestuurd ...

Bij de herwerking van het regeringsontwerp op de OR, vormde de kwestie van de rekenkommissarissen - en dus van de economische bevoegdheid van de OR - het belangrijkste discussiepunt. In de kamerkommissie ver-

wierp een CVP-liberale meerderheid elk socialistisch voorstel om de OR enige bevoegdheid op economisch en financieel vlak te geven. Tijdens de algemene bespreking in de Kamer begin juni 1947 bleken CVP en BSP, de twee regeringspartijen, grondig verdeeld te zijn. De kwestie van de OR verdween opnieuw in de koelkast...

Volgens het ABVV zou dit ontwerp de OR wegens zijn minieme bevoegdheden tot een bijkomstigheid herleid hebben die de arbeiders geen stap dichterbij de medezeggenschap zou brengen. Daarom bleef men de oorspronkelijke eisen i.v.m. de OR handhaven. Ondertussen werd op 16.6.1947 een nationaal akkoord op de syndikale afvaardigingen afgesloten.

Op 3.12.1947 legde de regering Spaak-Eyskens een wetsontwerp op de organisatie van het bedrijfsleven neer. Wat de OR betreft was het ontwerp een duidelijk kompromis. In ruil voor samenwerking en sociale vrede zou de patroon regelmatig "informatie" over de gang van de onderneming verstrekken. Er werd niets gewijzigd aan de inwendige structuur van de onderneming. Vermits er geen sprake was van enige economische bevoegdheid - de meester bleef de meester - werd het ontwerp met gemengde gevoelens onthaald. Men kreeg immers een OR met adviserende bevoegdheid over sociale zaken aangeboden. Wie gehoopt had op grondige wijzigingen in de verhoudingen tussen arbeid en kapitaal werd teleurgesteld. In het ABVV werd het wetsontwerp te vaag genoemd en werd nogmaals gevraagd de arbeiders te betrekken in het economisch leven van de onderneming.

Op 3.8.1948 keurde de Kamer het wetsontwerp op de organisatie van het bedrijfsleven goed (Belgisch Staatsblad van 20.9.1948). In de toelichting bij de wet werd gesteld dat omwille van de samenwerking, de onderneming voor de werknemers als een "glazen huis" moest zijn. De wet bepaalde dat er periodiek bepaalde economische informatie in de OR moest verstrekt worden.

ABVV-leider L. Major betreurde dat aan de OR niet meer economische bevoegdheid en verantwoordelijkheid was gegeven. Nochtans meende hij dat de vakbeweging nu voor een immense nieuwe taak geplaatst werd : " (...) want juist door het welgelukken van het experiment, juist door het goed functioneren van de ondernemingsraden, juist door het feit dat de medezeggenschap op een gezonde en zelfs wetenschappelijke manier zal zijn verzekerd, willen wij er de patroons van overtuigen dat de samenwerking en medezeggenschap van arbeiders niet leidt tot anarchie, maar wel naar betere orde, een verhoogde produktiviteit, een betere verdeling", aldus Major.

Een OR met vooral sociale en raadgevende bevoegdheid, waarbij de hiërarchische verhoudingen in de onderneming behouden bleven, was gemakkelijk aanvaardbaar voor het kapitalistisch systeem. Efficiënt gebruikt zouden de OR zelfs tot een versteviging van dit systeem leiden, door tot de opvoering van de produktiviteit en tot de klassensamenwerking bij te dragen. We kunnen met M. Stroobant de vraag stellen hoe parlement en publieke opinie, die de bedrijfsorganisatie gunstig gezind waren, dit "karikaturaal wetsontwerp" konden aanvaarden. Doordat het een kompromis was, bleef deze wet m.b.t. de OR vaag en onvolledig. Vele syndikalistten zouden al snel teleurgesteld worden in hun grote verwachtingen over de "struktuurhervormingen".

De officiële ABVV-woordvoerders bleven echter gematigd positief staan t.o.v. de wet op de OR. Men sprak van een eerste stap naar de medezeggenschap in de ekonomie, hoewel de rol van de OR te bescheiden genoemd werd. Nationaal sekretaris A. Renard beschouwde de OR als een wig in de muur van het kapitalisme, en drong vooral aan op de uitbreiding van het informatierecht van de OR. Om de nieuwe wet maximaal te benutten voor de belangenverdediging van de arbeiders, werd er in het ABVV onmiddellijk aangevangen met vormingsprogramma's voor de toekomstige afgevaardigden. Al bij al bleef de doorsnee-arbeider bij de hele "verovering" van de OR uiterst onverschillig. De struktuurhervormingen van '48 bleken minder belangstelling te wekken dan bvb. de strijd voor de achturedag na W.O.I.

Een moeilijke start voor de eerste OR...

Na twee jaar wachten op de uitvoeringsbesluiten van de wet van 20.9. 1948, werden in februari-maart 1950 verkiezingen voor de samenstelling van de OR georganiseerd in alle ondernemingen met minimum 200 werknemers. De verkiezingsstrijd tussen ABVV en ACV werd een ware krachtproef, waaruit de spankracht en representativiteit van de syndikale organisaties moest blijken. Globaal beschouwd bleek het ABVV de meest representatieve vakbond te zijn met 61,42% van de stemmen. Op 18.3.1950 nam de Kamer, op voorstel van L. Major, een wet met terugwerkende kracht ter bescherming van de OR-kandidaten aan. Een aantal werkgevers hadden immers toen de kandidaturen bekend werden, onmiddellijk een aantal "lastige" syndikalistten afgedankt.

In het ABVV werd besloten om de eerste jaren met een beperkt aantal testondernemingen te experimenteren, waar de ABVV-aktie in de OR dan van

zeer nabij gevolgd en begeleid zou worden. Wegens de zware organisatorische problemen besloot het nationaal militantenkader van het ABVV dat een geleidelijke oprichting van de OR wenselijk zou zijn. Het eerste werkingsjaar van de OR was echter zeer teleurstellend. De patroons beschouwden de personeelsafgevaardigden als indringers en weigerden elke vakbondsinsameling in het interne ondernemingsleven. Het ABVV besloot de opleiding van de afgevaardigden beter te organiseren en richtte verschillende technische diensten op. Nationaal sekretaris A. Renard coördineerde de Technische Dienst voor de OR op het ABVV-nationaal. Naar de regering toe eiste het ABVV een wetgeving op de boekhouding en op het bedrijfsrevisoraat, om de juistheid van de in de OR verstrekte informatie te waarborgen. Herhaaldelijk werden ook de leemten in de wetgeving op de OR aangeklaagd, en werd de "sabotage" van de patroons scherp veroordeeld.

Ondanks alles bleef men de OR als een belangrijk sociaal experiment beschouwen, dat kost wat kost moest slagen. Maar velen in het ABVV, die een werkelijk paritair medebeheer verwacht hadden, beschouwden de OR na één werkingsjaar reeds als mislukt. Een voorlopig onderzoek toonde aan dat er op financieel-ekonomisch vlak geen enkel resultaat werd bereikt. Het ABVV gaf op een nationale konferentie voor de OR in 1952 toe dat de proefneming mislukt was. Hiervoor werd het patronaat volledig verantwoordelijk gesteld. Verder werd gewezen op de onvolledige wetteksten en de onverschilligheid bij de massa van de arbeiders. Een meerderheid in het ABVV besloot echter verder te proberen de OR een instrument tot sociale vooruitgang te maken. Het ABVV-bureau zou dan nogmaals grotere bevoegdheden voor de OR eisen, o.m. over het beheer van de sociale werken, de aanwervings- en afdankingskriteria en de financiële en economische informatie.

De OR verlamd door inwendige tegenstellingen; de moeilijke keuze tussen klassensamenwerking en klassenstrijd.

Via een in mei 1954 afgesloten gemeenschappelijke verklaring over de produktiviteit, aanvaardde het ABVV mee te werken aan een algemene produktiviteitsverhoging in de ondernemingen, op voorwaarde dat de arbeiders hier langs de OR om voldoende controlebevoegdheid over zouden krijgen. Eind '54 werden de OR herverkozen, waarbij het ABVV een ruime meerderheid behield. In de daaropvolgende periode werd geen enkel wetgevend initiatief genomen, zodat men van een "sociale pauze" voor de OR kon spreken. Het ABVV hernieuwde regelmatig - maar zonder resultaat -

de eisen voor een versterking van de bevoegdheden van de arbeidersafgevaardigden in de OR. Voor deze afgevaardigden werden vormingsinitiatieven opgezet die echter niet tot opzienbarende resultaten in de OR leidden. In juli 1958 konden door een nationaal akkoord over de werking van de OR, een aantal leemten in de wetgeving op konventionele wijze worden opgevuld. De vaak voorkomende interpretatiegeschillen i.v.m. de wetteksten, hadden het wederzijds vertrouwen in de OR nl. niet bevorderd. Sommigen in het ABVV hoopten nu op een nieuwe vlucht van de OR, en drongen aan op de strikte toepassing van het akkoord. Anderen stonden sceptischer en vreesden voor nieuwe teleurstellingen.

De derde verkiezingsronde eind 1958 werd door het ABVV in het teken van de eis voor economische structuurhervormingen gesteld, daarbij werd geopteerd voor arbeiderskontrolle over het beheer van de grote ondernemingen. Wat de OR betrof eiste men dat alle bestaande overeenkomsten strikt zouden worden toegepast. De OR had de rol van kontrolle- en voorlichtingsorgaan van de arbeiders, maar mocht zelf nooit beheersverantwoordelijkheid nemen.

De volgende jaren bleef het ABVV regelmatig - maar zonder veel overtuiging - aandringen op een uitbreiding van de economische structuurhervormingen en van de bevoegdheden van de OR. Er kwamen echter geen veranderingen in de wetgeving. In de OR ploeterden de afgevaardigden voort, vaak onder het wantrouwen van hun werkmakkers en zonder duidelijke perspectieven. Na de sociale verkiezingen van 1963 waren ABVV en ACV voor wat de zetelpercentages in de OR betrof bijna op gelijke hoogte gekomen.

De OR als orgaan van arbeiderskontrolle en syndikale aktie.

In de vakbeweging kwam de problematiek van de demokratisering van de onderneming vanaf het midden van de jaren '60 opnieuw volop ter diskussie. In het ABVV werden de OR meer en meer beschouwd als organen van arbeiderskontrolle en syndikale erkenning. Om een daadwerkelijke kontrolle te verzekeren besloot men de structuurhervormingen op ondernemingsvlak opnieuw te onderzoeken (wat uiteindelijk zou uitlopen op het kongres over de arbeiderskontrolle van 1971).

Tijdens een syndikale week voor vakbondsmilitanten in september 1966, stelde nationaal sekretaris W. Schugens dat men diende te kiezen tussen een ongebonden vakbeweging die enkel en alleen de belangen van

de arbeiders op het oog had, en een vakbeweging die zich zou integreren in het geheel van de economie, met als opdracht een vooraf opgesteld economisch plan te verwezenlijken. Het ABVV besloot er bij zijn afgevaardigden op aan te dringen de aktiviteit van de OR in te schakelen in de algemene syndikale aktie in de onderneming. Er diende nu een strategie te worden uitgewerkt om de wettelijke bepalingen en de maandelijkse ontmoetingen met de werkgever in de OR zo efficiënt mogelijk te gebruiken ter verdediging van de belangen van de arbeiders.

Zo zou het ABVV, dat in de jaren '20 op het standpunt van het arbeiderstoezicht had gestaan, na een mislukte poging tot samenwerking in de OR, opnieuw de eis voor arbeiderskontrolle naar voor schuiven. De afgevaardigden in de OR zouden nu op een meer revendikatieve manier de belangen van de arbeiders kunnen verdedigen.

Wouter DAMBRE

Affiche voor de Sociale
Verkiezingen, september
1948.

(bewaard bij AMSAB).